

Erzincan Velîlerinin Menkıbelerindeki Keramet Motifleri*

Miracle Motif in Legends of Erzincan Purchase

Yusuf Kenan BEZGİN†

Başvuru Tarihi: 05.04.2019

Kabul Tarihi: 14.05.2019

Özet

Erzincan ve çevresinde halkın, türbe, yatır ve ziyaret yeri olarak adlandırdığı yerlerde yattıklarına inanılan zâtların hakkında anlatılan menkıbelerin köklerini, en eski Türk inanç sistemine kadar götürebiliriz. Keza Orta Asya'dan günümüz Anadolu coğrafyasına yerleşen Türklerin, beraberinde getirdiği kültür mirası, İslamiyet'in kabulü ile birlikte değişim-dönüşüm süreci içerisinde girmiştir. Bu sürecin başlamasında özellikle halkın "Horasan Erenleri" adı verdiği hem alp hem de eren kişiliğine sahip tasavvuf ehlipleri etkili olmuştur. Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında etkin bir rol oynan velîlerin, sağlıklarında göstermiş oldukları birtakım kahramanlıklar ile kerametler, içinde yaşadıkları toplum tarafından kabul görmüştür. Onların Anadolu insanı üzerindeki etkileri, ölümlerinden sonra da devam etmiş, şahsiyetleri hakkında efsane, menkıbe ve hikâyelerin anlatılmasına yol açmıştır.

Erzincan halkı arasında kabul gören velîlerin şahsiyetleri hakkında anlatılan menkıbelerdeki keramet unsurları, Velînin Kendi Vücudunda, Tabiat Unsurları Üzerinde, Hayvanları Konuşturma, Gizli Şeyler Üzerinde, Velîliğini Kabul Edenlere Yönelik ve Biyolojik Mahiyette Keramet Motifleri bağlamında ele alınmıştır. Türk kültür coğrafyası içerisinde özellikle de kültürün sözel mirasına yönelik anlatılan menkıbelerdeki motifler, birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Şüphesiz ki bu durum, tarihi süreç içerisinde yavaş yavaş şekillenip, kendini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Erzincan, Türbe, Ziyaret Yeri, Keramet, Motif

* Bu makale, yazar tarafından hazırlanmakta olan "Erzincan ve Çevresinde Bulunan Ziyaret Yerleri ve Bu Ziyaret Yerleri Etrafında Oluşan Halk İnanmaları" adlı yüksek lisans tezinin üçüncü bölümünden oluşturulmuştur.

† Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi, yusufkenanbezgin@gmail.com

Abstract

Erzincan and around the people, the mausoleum, yatır and the place of visits in places believed to sleep about the roots of the narrated securities, the oldest Turkish belief system can take. As well as the cultural heritage brought by the Turks from Central Asia to today's Anatolian geography, with the adoption of Islam, the process of transformation has entered. In the beginning of this process, especially the people called “Khorasan Erenler”, both alp and Eren Sufi people have been effective. The parents who played an active role in the Turkification and Islamization of Anatolia have been accepted by the society in which they live. Their influence on Anatolian people continued after their death, leading to stories and legends about their personalities.

Among the people of Erzincan, the elements of the cherished in the narrations about the personalities of the adopted parents, on the nature of the parent's body, on the nature of the animals, on The Hidden Things, for those who accept their parents, and in the context of the nature of the cherished motives of biological nature. The motifs in the narratives described in the Turkish cultural geography, especially for the oral heritage of the culture, are similar to each other. Undoubtedly, this situation has gradually shaped itself in the historical process.

Keywords: Erzincan, Tomb, Visiting Place, Miracle, Motif

Giriş

On iki ve on üçüncü yüzyıllar Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşma sürecinin en yaygın olduğu dönemlerdir ve bu coğrafyanın, Türk yurdu haline gelmesinde tasavvufi zümrelerin etkisi oldukça fazladır. Keza Ahmed Yesevî, Mevlana, Hacı Bektâş-ı Veli ve Yunus Emre gibi sufiler Anadolu insanının hâmîsi hâline gelmişlerdir (Özköse, 2003: 249). Bu zümreler, gelmiş oldukları coğrafyaya veya izledikleri güzergâha oranla halk arasında, “Horasan Erenleri” olarak adlandırılmaktadır. Evliya menakıbnamelerinde de, Anadolu'ya göç ettiğinden söz edilen dervişler, hangi tarikata mensup olursa olsun, mutlaka Horasan'dan göçme, yani Horasan Erenleri'nden sayılmaktadır (Kozan, 2012: 313).

Horasan bölge olarak, İran'ın kuzeydoğusunda yer alan oldukça geniş bir coğrafi bölgenin adıdır (Çetin, 1998: 234). Bu bölge, İslam dünyası ile Türk dünyası arasında bir geçit alanı olmasının yanı sıra İslamiyet, Türkler arasına buradan girmiştir. Ayrıca tasavvuf hareketleri de yine bu coğrafyadan yayılmıştır (Aşan, 1998: 54). Anadolu insanı, bu coğrafyadan gelen insanlara “şah, ulu, can” gibi isimler vermesinin yanında, onların hoşgörülü, fedakâr ve anlayışlı olmalarından dolayı da “baba, ata veya dede” gibi isimlerde vermiştir (Uludağ, 1995: 294).

Günümüz Anadolu coğrafyasının her bir köşesinde türbe, yatır, ziyaret ve mezarlar bulunmaktadır ve bu tür yerler halk arasında daha çok Baba, Dede, Ulu veya Velî olarak bilinmektedir. Saha araştırma sonucunda ortaya çıkan bu çalışma da yer alacak olan Velîlerin şahsiyetleri hakkında anlatılan menkıbelerin bir kısmı hakkında yazılı kayıtlar mevcuttur fakat çoğu kültürün sözel mirasçıları olarak nitelendirilen kaynak kişilerce günümüze kadar taşınmıştır.

Erzincan ili ve ilçeleri etrafında bulunan ziyaret yerleri etrafında anlatılan menkıbelerde geçen keramet motiflerini[‡] sekiz ana başlıkta sıralanabiliriz:

1. Velînin Kendi Vücudunda Cereyan Eden Keramet Motifleri
2. Tabiat Varlıkları ve Eşya Üzerinde Cereyan Eden Keramet Motifleri
3. Hayvan Üzerinde Cereyan Eden Keramet Motifleri
4. Gizli Şeyler Üzerinde Cereyan Eden Keramet Motifleri
5. Mukaddes, İnsanüstü ve Gizli Güçler Üzerinde Cereyan Eden Keramet Motifleri
6. Biyolojik Mahiyette Keramet Motifleri
7. Velîliğini Kabul Edenlere Yönelik Keramet Motifleri
8. Velîliğini Kabul Etmeyenlere Yönelik Keramet Motifleri

Bir Anda Uzak Mesafelere Gidebilme(Tayy-ı Mekân)

Tayy-ı mekân, anlatıdaki kişinin bulunduğu mekândan bağımsız olma ve aynı anda birden çok yerde bulunabilmesi durumudur. Evliya menkıbelerinde sıkça rastlanılan bu motif örneği, Erzincan'da bulunan ziyaret yerlerinde de oldukça fazladır. Örneğin, Erzincan'ın Merkez Ulalar Beldesinde bulunan ve "Aziz Baba" diye anılan zâtın, "*Kore savaşına katılıp, Türk askerleriyle birlikte savaşması, onlara yardım etmesi ve aynı zamanda Erzincan'da bulunması(K.K 1).*" bir tayy-ı mekân örneğidir. Yine Otlukbeli ilçesinde bulunan ve "Mehmet Dede" olarak anılan zâtın, ayaklarında kurşun izlerinin görünmesi ve kendisine ne oldu diye soranlara "*harpten geliyorum askerlerin önüne geçtim(K.K 2).*" diye cevap vermesi de tayy-ı mekân motifine örnek teşkil etmektedir.

Refahiye'ye bağlı Altköy'de bulunan "*Seyyid Sinan*" in Hac vazifesini yerine getirmek için mukaddes topraklarda bulunan abisi Ebubekir'in yanına gidip gelmesi(K.K 3), Kemah ilçe merkezinde bulunan "*Ali Baba*" olarak anılan zâtın, Kâbe'de rahatsızlanan Erzurumlu bir vatandaşa, yardım etmesi(K.K 4) durumu ve Erzincan'ın merkezinde bulunan halk arasında "*Ciminli Baba*" olarak anılan asıl adı "*Süleyman Sırrı*" olan zâtın, kimi zaman vakit namazlarında camide bulunmayıp, Malatya'da bir camide görünmesi(Yavuz ve diğerleri, 2004:226) olayı da birer tayy-ı mekân örnekleridir.

[‡] Bu sıralama yapılırken Ahmet Yaşar Ocak'ın "Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menakıbnameleri" adlı eseri göz önüne alınarak yapılmıştır. Bkz(Ocak, 1984: 86-90).

Anadolu’da çoğunlukla Veliler etrafında anlatılan hikâyelerde görülen tayy-ı mekân motifli anlatılar, yardımın temel amaç olarak görüldüğü olayları, olağanüstülük katarak sunarlar. Buradaki yardım, bir savaşta Türk askerine olabileceği gibi yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere farklı farklı şekillerde de karşımıza çıkabilir.

Yukarıdaki anlatılar göz önüne alındığında tayy-ı mekân motifinin dört unsur etrafında bir araya geldiğini söyleyebiliriz. Bunlardan ilki savaşta askerlere yapılan yardımdır. İkinci olarak hac yolculuğu karşımıza çıkmaktadır. Kemah’ta bulunan “Ali Baba” türbesi etrafında anlatılan bir anlatıya göre Ali Baba, vakit namazlarını Kâbe’de kılmaktadır. Dini içerikli inandırıcılık özelliği bulunan bu anlatıda kutsal toprakların yer alması, halk arasında bu tür ziyaret yerlerinin inandırıcılık özelliğinin daha da kuvvetli olmasını sağlamaktadır.

Bu unsurlardan üçüncüsü, bir istediğin yerine getirilmesidir. Anlatıda adı geçen “Seyyid Sinan” ın abisi Ebubekir’ in canının helva çekmesi ve bunun üzerine kardeşinin ona tayy-ı mekân yoluyla yiyecek götürmesidir. Son unsur olarak karşımıza velinin kendi istediği ile yaptığı tayy-ı mekân çıkmaktadır. Süleyman Sırrı adlı zâtın, farklı camilerde namaz kılması bu duruma en güzel örnektir.

Öldürücü ve Tahrip Edici Şeylerden Etkilenmeme

Bu motif insanın, ateşte yanmaması, suda kaynarak ölmemesi, soğuktan donmaması, silah, zehir, kılıç vb. şeylerden etkilenmemesidir (Ocak, 1984: 87).

Ateşte yanmama[§] motifi denilince ilk önce akla Hz. İbrahim’in ateşe atılması olayı gelmektedir. Hz. İbrahim Allah’a inanmayı, puta tapanların putlarını kırar. Akabinde Hz. İbrahim’i yakmak için Nemrut’un emri ile büyük bir ateş hazırlanır ve onu ateşe atarlar. Ateş, Allah’a sığınan Hz. İbrahim’i yakmaz ve onun için “serinlik ve esenlik” olur (Kur’an, Enbiya Suresi, 57-69. ayetler).

Bu motife en güzel örnek, Erzincan merkez Ersevenler mahallesinde türbesi bulunan Süleyman Sırrı hazretleridir. Anlatılan menkıbeye göre, “Süleyman Sırrı askerde bulunduğu vakit bir komutanla tartışmaya girer ve kendisini nar gibi yanan ekmek fırının içine atarlar. Aradan bir vakit geçtikten sonra olay yerine gelen Müşir Zeki Paşa’nın emri üzerine fırın açılır ve karşılaşılan olay orada bulunan askerler arasında şaşkınlık yaratır. Hazretin hiçbir yerinde yara izi olmadığı gibi elbisesinde de tek bir sararma yoktur. Halk arasında anlatılan bir diğer menkıbeye göre; vaktin birinin de Süleyman Sırrı hazretlerine,

[§]Saltukname ve Battalname gibi destanlarda da ateşte yanmama motifi sıkça geçmektedir. Örneğin Saltuknâme’de bir menkıbede, Sarı Saltuk’un ejderi öldürerek kurtardığı bir kavmi nasıl Müslüman ettiği anlatılmaktadır. Sarı Saltuk, ejderi kendisinin öldürdüğünü iddia eden bir papaz ile kimin doğru söylediğini anlamak için ateşte kaynayan kazana girerek ateş imtihanından geçer. Papaz ölür, Saltuk kurtulur. Bu kerameti gören kral ve halkı Müslüman olur. Geniş bilgi için bkz(Uçkun, 2014: 138). Battalname için ayrıca bkz(Say, 2009)

dönemin Erzincan valisi tarafından zehirli kahve içirilir ancak bu zehir hazrete etki etmez”(Tuygun, 2004: 147-150).

Ocak'ın, “*Öldürücü ve tahrip edici şeylerden etkilenmeme*” motifine, Erzincan iline bağlı Binkoç köyünde bulunan halk arasında “Acepşir Gazi” olarak bilinen “Sultan Seydi hazretleri” ni eklemek yerinde olacaktır. Anlatıya göre “*Acepşir Gazi*”, *başı** kılıç ile koparılmasına rağmen ölmeyip, başı koltuğunun altında savaşa devam etmiştir*(K.K 5).

Öldükten Sonra Yeniden Dirilmiş Görünme

Öldükten sonra keramet gösterme motifi, menakıbnamelerde sık görülen bir motiftir. Velinin ruhaniyetinin öldükten sonra da insanlara iyilik edeceğine inanılır. Bu motif karşımıza, insanlara yardım etme, kötülere ders verme, askere yol gösterme şeklinde çıkmaktadır. Motif, yaygın olarak Erzincan'da tespit edilen pek çok ziyaret yerinde görülmektedir.

Motif örneği Erzincan ilinde bulunan ziyaret yerlerinde sadece zor durumlarda kalındığında karşımıza çıkmaz. Yapmış olduğumuz görüşmelerde, velinin çeşmeden ya da ibrikten abdest aldığını, su içtiğini görenler vardır. Örneğin, Erzincan iline bağlı Karakaya Beldesinde türbesi bulunan halk arasında “*Oğlan Ağa ya da Oğul Veren*” olarak bilinen *zâtn*, *Çermik bölgesinde bulunan çeşmeden abdest aldığı anlatılmaktadır* (K.K 6). Kemah merkezde bulunan halk arasında “*Sultan Melik*” olarak bilinen “*Mengücek Gazi*” nin, *geceleri türbesinin kapısına konulan ibrikten abdest aldığı rivayet edilmektedir* (KK 7).

Erzincan şehir merkezinin kuzeyinde Kurtilek köyünün yukarısında şehre hâkim bir tepede, “Kırklar” olarak bilinen bir ziyaret yeri vardır. Anlatıya göre; *burada kırk şehit yatar ve her şehidin, bir gözesi olup bu gözelerden abdest alır, Allah'a duada bulunurlarmış. Kırklar hakkında Hafız Ömer tarafından yazılan bir şiirde, kendisinin kırklara hizmet ettiğini, onların nasıl ibadet ettiklerini gördüğü yazılmaktadır*(Kara, 1994: 96). Çayırılı ilçesine bağlı **Yeşilyaka**, eski adı “**Şebge**” köyünde “**Alkız**” olarak bilinen *zâtn*, *geceleri kalkıp abdest alıp, tekrar yattığı anlatılmaktadır* (Kara, 1994: 18).

İnsanlara yardım etme durumuna en güzel örnek ise, Erzincan insanın maneviyatında yer edinmiş olan “*Terzibaba Hazretleri*”dir. Anlatıya göre, *Erzincan'da meydana gelen 1992 depreminde göçük altında kalan insanların yardıma koşan sarıklı kişiler vardır. Bu olay Terzibaba'nın kerametine yorulmaktadır. Zira yapmış olduğumuz mülakatta, temiz kalpli bir insan rüyasında Terzibaba'yı görür ve Hazret ona, “Erzincan'ı taşımaktan kollarım yoruldu” der*(K.K 8). Bir başka anlatıda ise; *yağmurlu bir havada, dağdan öküz arabası ile odun getirmeye çalışan bir köylünün arabası çamura saplanır. Ne yaparsa yapsın*

**Kesikbaş: Orta Asya'dan Balkanlar'a kadar savaşarak ilerleyen, hem alp hem de eren kişiliğine sahip alperenlerin oluşturmuş olduğu kahramanlık hikâyelerinde yaygın olarak karşımıza çıkan bir motiftir. Bu motifin en eski örneği “*Dasitân-ı Kesikbaş*” tır. Motif ve destan için bkz(Ocak, 1989).

arabayı bir türlü saplandığı çamurdan çıkaramaz ve sonunda “Meded Uzun Terzi” der. Bu olaydan sonra öküz arabasını saplandığı yerden çıkarmayı başarır(Er, 2014: 132).

Ölüp dirilme motifi, eski Türk inançlarında da karşımıza çıkmaktadır. “Şamanların ölen kadını diriltmelerinden, ölen her hangi bir hayvanı diriltmelerine kadar geniş bir olay örgüsü gösteren bu keramet türünde vurgulanan esas maksat, ölümü geçici de olsa engellemenin mümkün olduğunu göstermektir” (Bayat, 2006: 164). “Özellikle şamanların iki veya üç defa ölüp yeniden dirilmeleri hakkındaki metinler” (Bayat, 2004) ölüp dirilmenin, yaygın olduğunu göstermektedir.

Tabiat Kuvvetlerini ve Olayları İstedığı Gibi Yönetme

Erzincan ziyaret yerleri etrafında yaygın olarak görülen bu motif, Bektaşî menakıbnamelerinde en çok rastlanan inanç motiflerinden birisidir (Ocak, 2005: 77). Motif daha çok, “yağmur yağdırmak, rüzgâr ve fırtına çıkarmak, fırtına dindirmek, şimşek çaktırmak, yağın kar, dolu ve yağmuru durdurma”(Ocak, 1984: 88) gibi olaylar ile karşımıza çıkmaktadır.

Tabiat kuvvetleri üstünde hâkimiyet kurabilmek, onları istenildiği gibi yönlendirmek, şüphesiz İslamiyet öncesi Türklerin inanç sisteminde de görülmektedir. Araştırma sahasında tespit edilen motif örneklerini sıralamadan önce bu motifin, eski Türk inançlarındaki yeri hakkında kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır.

Türk mitolojisinin en önemli motiflerin biri olan “yağmur yağdırma” daha çok “Ya da taşı^{††}” ile yapılırdı (Ögel, 2014: 358). Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm adlı eserinde “*Ya da, Cada, Yat Taşı ve Yağmur Tılsımları*” başlıklı bölümde önemli bilgi sunmaktadır. Abdülkadir İnan, bunun çok eskiden beri yaygın bir inanç olduğunu, Büyük Türk Tanrısının Türklere “*ya da*” denilen sihirli bir taş armağan ettiğini, bununla yağmur, kar, fırtına çıkartıldığını, dolu yağdırıldığını ve bu taşın her dönemde Türk Şamanlarının ve büyük Türk komutanlarının elinde bulunduğunu, Şamanistlere göre zamanımızda da büyük kamların ve yadacıların ellerinde bulunduğunu belirtiyor. Yine aynı eserde Abdülkadir İnan, bu taş hakkında ki ilk habere Çin kaynaklarında rastlanıldığını belirtmiştir (İnan, 2015: 153).

Yukarıda bu motifin Türklerdeki yerine kısaca değindikten sonra araştırma sahamız olan Erzincan yöresine dönelim. Motifin, Erzincan ilindeki en güzel örneği, Aşçı Dede'nin hatıratında bahsetmiş olduğu Terzibaba Hazretlerdir. “*Çok şiddetli bir kış gününde, Erzincan'dan Erzurum'a doğru yola çıktık. Yollar karla kapanmıştı. Çok şiddetli bir rüzgâr esiyordu. Tipiden ilerlemenin imkânı kalmamıştı. Donmak üzereydik. Erzincan'a doğru yüzümü dönüp “Meded ya Hazret-i Pir Muhammed Vehbi Hayyat Kuddise Sirruh!” diyerek yardım istedim. Beş dakika geçmedi ki, şiddetli fırtına durdu; hava tamamen açıldı ve güneş etrafı ısıtmaya başladı*” (Er, 2014: 138).

^{††} Yağmur taşı konusunda, İslam kaynakları da dâhil olmak üzere birçok eski metinde çok sayıda efsane ya da mitolojik iz taşıyan hikâyeler anlatılır. Biz burada konumuzun dışına çıkmamak adına, “Tabiat Tabiat kuvvetleri üstünde hâkimiyet kurabilmek, onları istenildiği gibi yönlendirmek” adlı motife, örnek olarak gösterdiğimiz “Yada Taşı” nı kısa tutmayı uygun gördük. Söz konusu taş ile ilgili geniş bilgi için ayrıca bakınız(Tanyu,1968: 41-80), (Fadlan, 2017 çev. R.Şeşen), (Ögel, 2014: 349-360).

Bu motife benzer bir örnek ise Erzincan'ın merkez beldelerinden biri olan Ulalar Beldesi'nde türbesi bulunan "Aziz Baba"dır. Edindiğimiz bilgiye göre *Aziz Baba, bir gece aniden uyanır, ev ahalisini apar topar dışarı çıkarır. Kendisine ne oldu diye sorulunca da, depremi bana verdiler, bende ecnebiye verdim cevabını verir. Sabah olunca aile, haberlerde Japonya'da büyük bir deprem olduğu görür* (KK 1).

Halk arasında velî, ya da ulu olarak bilinen kişi, tabiat kuvvetlerine ve tabiat olaylarına, yukarıda bulunan örneklerden de anlaşılacağı üzere doğrudan müdahale yapabilir ancak motif, uygulama olarak kimi zaman halk tarafından yağmur yağdırma olarak kullanılabilir.

Kemah ilçe merkezinde, cam bir fanus içinde yatan *Sultan Melik'in vücudu, bölgede yağmurun yağmadığı dönemlerde, Fırat nehrine indirilip, çıkartılmış. Yapılan bu işlemde bir vakit sonra yağmurun yağdığı anlatılır*(K.K 4). Tercan ilçesine bağlı Çadırkaya Beldesinde *yağmurun yağmadığı dönemlerde, halk toplu olarak, Oklu Baba'ya gider*(K.K 9).

Hayvanlar Üzerinde Cereyan Eden Kerâmet Motifleri

Vahşi hayvanları itaate alma, onları zararsız duruma getirme, hizmetinde kullanma, vahşi hayvanlarla dostluklar kurma, ehli hayvanlara söz geçirme, hayvanları taş haline getirme ve hayvanları konuşurma (Ocak, 1984: 88) bu motifin alt başlıklarıdır. Söz konusu motif, araştırma sahamızda tespit ettiğimiz kadarıyla, genellikle hayvanları konuşurma ve onları itaat altına alma şeklinde olup, üç ziyaret yerinde görülmektedir.

Anlatıya göre, Terzibaba'nın dükkânı çarşının işlek yerinde olduğundan, çoğunlukla ot getiren köylüler hayvanlarını onun dükkânına ait pencerenin demirine bağlarlarmış. Bir gün bu hayvanlardan bir tanesi, kafasını pencereden dükkâna sokar ve sahibi ne yaptıysa hayvanın kafasını pencereden çıkaramaz. Bu hali gören Terzibaba; kalfasına "Mustafa şu hayvana bak, kör Erzincanlıya anlatamadığımızı anlatmış. Be hayvan haydi git." deyince hayvan kafasını pencereden çıkarıp, sahibinin arkasından yürümeye başlar (Kara, 1994: 53).

Türbesi, Çayırılı ilçesinin "Büyükyayla" köyünde bulunan Boro Dede'nin dört tane kurdu olduğu söylenir. Bu kurtları emri altına alan Dede, vaktin birinde kendisine kötü söz söyleyen zengin bir toprak ağasının hayvanlarını, kurtlarına telef ettirir (KK 10).

Kabri, Erzincan'da "Camii Kebir" yanında bulunan Pir Muhammed Bahaeddin Erzincanî hakkında anlatılan bir menkıbeye göre; Günlerden bir gün köyde yaşlı bir kadının ineği kaybolur. Kadın ineğini akşama kadar arar ama bulamaz. Bunun üzerine kadın hazretin dergâhına gider ve Pir Muhammed Bahaeddin Erzincan-i Hazretlerine, benim ineğim kayıp oldu, büyük ihtimalle senin talebelerin kesip yemiştir der. Hazret, "Ey hatun! İnşallah senin sığır ağdır, dağda, tepede yolunu kaybetmiştir, hele yarına kadar sabret" der. Ertesi gün yaşlı kadın etrafı seyrederken, dağdan bir aslanın ineğini kovalayıp, dergâha kadar getirdiği görür. Hemen koşarak dergâhın kapısına gelir. O sırada hazret, ineğe sual eder, "Nerde kaldın? Bana ve talebelerime su-i zan edilmesine sebep oldun

demesine üzerine sığır, benim sahibim insafsızdır. Sütümü sağdığı zaman buzağıma bir şey bırakmıyor. Bende fazla otlamak için geciktim der.” Konuşmaları duyan kadının aklı başından gider ve büyük bir pişmanlıkla hazretten af diler(Tuygun, 2004: 24).

Gizli Şeyler Üzerinde Cereyan Eden Kerâmet Motifleri

Bu motifin alt başlıkları; “*velînin karşısındaki kişinin akıldan geçenleri bilmesi, düşünceyi okuması, başka yerlerde olan olayları, mevcut kişileri görmesi, başkalarına göstermesi, gizli eşya ve maddeleri bulup çıkarması, gelecekte olacakları haber verme, kabir ahvâline vakıf olma*” (Ocak,1984: 88) şeklindedir. Motif, araştırma sahamızda yaygın olarak görülmekle birlikte en çok “*Velînin akıldan geçenleri bilmesi, düşünceyi okuması*” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Erzincan’da askerlik yapan, Turhallı Ahmet ile Mehmet adında iki arkadaşı Erzincanlı arkadaşlarına: “Burası için evliyalar diyarı diyorlar ama biz iç görmedik” derler. Bunun üzerine bu iki arkadaş “Kırtıloğlu” dergâhına gitmek üzere yola koyulurlar. Kendilerini dergâha götüren arkadaşına da; “Eğer bizim nereli olduğumuzu, biz kendisine söylemeden bilirse ona inanırız” derler. Dergâha vardıklarında içeride sohbetin yapıldığını görürler. Onları gören Pir-i Sâmi Hazretleri sözünü yarıda keserek müridine döner ve “*Bir şeyh, müridinin biri batıda biri de doğuda olsa ve şeytan bu müritlerin aklını çalmak istese; bu durumda şeyh onlara yardımcı olmazsa toprak o şeyhin başına. Nerede ki Ahmet ile Mehmet’in Turhallı olduğunu bilmesin*” der (Tuygun, 1997: 34).

Türbesi Erzincan Merkez Ersevenler mahallesinde bulunan ve halk arasında “Cimimli Baba” olarak bilinen Süleyman Sırrı Hazretleri’ni babası Mehmet Efendi, küçüklüğünden beri camiye götürür. Zaman sonra Süleyman, camiye gitmemeye başlar. Bu duruma ne babası ne de kendisini çok seven cami hocası anlam veremez. Bir gün öğle namazının farzı kılınırken Süleyman birden camiden çıkar. Namaz bittikten sonra yanına gelen babası ve hocası niye namazı yarıda bıraktığını sorarlar. Küçük Süleyman, “Hocam namaza başlıyorduk ki, siz kafanızda handa çalıştırdığınız adamlar size ne kadar iş üretecek ve onlara ne kadar para vereceksiniz, onu hesaplıyordunuz. Sizin tam teslimiyetiniz yoksa Allah’a ben sizin arkanızda nasıl namaz kılalım” der(Tuygun, 2004: 146).

Yine bir anlatıya göre; “Cimimli Baba” aleyhinde konuşulanları ve konuşanları bildiği ve kendisi hakkında konuşanlara “Benim hakkımda bilmediğin şeyleri söyleme” dermiş. Ayrıca yolda yürüyen, tarlada çalışan ve yıkanması gerektiği halde yıkanmayanlara “Bir daha gusül abdesti almadan bu sokakları çiğnediğini görmeyeyim” diye ikaz edermiş (K.K 11).

Ocak’ın tasnifinde yer alan (1984: 88) “*Gizli Şeyler Üzerinde Cereyan Eden Kerâmet Motifleri*” ana başlıklı motif bölümünün beşinci maddesi olan “*Gelecekte olacakları haber verme*” bölümüne *Pir Muhammed Bahaeddin Erzincan- î’niyi* koyabiliriz. Anlatıya göre; Bir gün, Hazret sabah namazından sonra, dervişlerini yanına çağırarak, onlara şöyle der: “*Her kim Hakk’a vasil olup, vücudunu terk etmek isterse benimle*

birlikte Camii Kebir'e gelsin. Allah'ü Teâlâ bu beldeye yakında bir deprem takdir etmiştir. Bu belanın geri çevrilmesi için bizlerin yalvarması lâzımdır. Umulur ki, içimizden birinin duası kabul olur da halk kurtulur" buyururlar. O gece güçlü bir deprem olur, Camii Kebir yıkılır. Camiden başka hiçbir yerde zarar meydana gelmez (Şükürov, 2004: 6).

Menakıpnamelerde bu motif ile ilgili örnekler oldukça geniş yer tutar. Anlatılan menkıbelerin önemli bir kısmında kahramanlar, müritlerini gaipte olan bitenlerden, gelecekte vukua gelecek olaylardan haberdar eden kişiler olarak görünmektedirler. Mesela Otman Baba, müritlerinin başına bir felâket geldiğinde, nerede olursa olsun, hemen bilir ve yardıma koşarak onları kurtarırdı. Müritlerinin niyazı vasıtasız olarak kendine ulaşırdı (Ocak, 2005: 150).

Türk kültür yapısının oluşmasında şüphesiz "Şamanizm" önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda araştırma sahamızda tespitini yaptığımız motif örneğini, Türklerin İslam öncesi inanç sistemini oluşturan veya uygulama pratiği olarak kabul gören Şamanizm ile bağdaştırmak yerinde olacaktır.

Ahmet Yaşar Ocak, şamanların kehanet sahibi olmalarıyla ilgili şöyle bir örnekle açıklama yapar:

"İbni Sîna el-İşârât'ta Şamanların gayba ve geleceğe dair haberler verdiklerini kaydettikten sonra şöyle bir yorumda bulunmaktadır: "Bazı kimseler vardır ki, bu hususta (gaipten ve gelecekte haber verme konusunda) hisleri şaşkırtacak ve akıllara durgunluk verecek birtakım işlerden faydalanırlar. Hislerin şaşkınlığa uğradığı ve akla durgunluk geldiği esnada hayal gücü belirli bir noktaya tevcih olunacak olursa, gaybı algılayan kuvvet bu hususta tamamıyla hazırlanmış ve gaybı kabule kabiliyet kazanmış olur. Türkler geleceğe ait malûmat alabilmek için kâhin'lere (Şaman) müracaat ederler. Görüldüğü üzere İbn Sîna'nın bu yorumu gayet açıktır ve eski Türkler'de Şamanların önemli bir fonksiyonlarının açıklamasını yapmaktadır" (Ocak 2005: 152).

Ahmet Yaşar Ocak, "*Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*" adlı eserinde Bektaşî Menakıpnamelerindeki Şamanizm'e dair izlerin varlığını karşılaştırmalı olarak incelerken, Bektaşî Menakıpnamelerindeki bazı motiflerin İslamiyet'le ilgisinin olmadığını, bu motifleri açıklarken Şamanizm'den yardım alınması gerektiğine değinmiştir (Ocak, 2005: 70-75, 141- 183).

Türk kamları (şaman)nın Türk velî tipine benzediğini söyleyebiliriz. Özellikle, gelecekte haber veren, doğa olaylarını etkileyen veya değiştirebilen, felaketleri önleyen veya getirebilen, ateşte yanmayan, hastaları iyileştirebilen, göğe çıkıp uçabilen Türk kamları (şaman)nın(Ocak, 2005: 141) bu özellikleri, günümüze kadar gelen uzun bir süreci kapsamaktadır.

Mukaddes, İnsanüstü ve Gizili Güçler Üzerinde Cereyan Eden Kerâmet Motifleri

Bu motifin alt başlıkları; “Allah’ı görme, Peygamberi açıktan açığa veya rüyada görme, Hızır^{††} ve diğer gayb erenleriyle görüşme, şeytanı görme onun kötülüklerine kapılmama, cinlerle temas kurma onların kötülüklerini yok edip hizmetinde kullanma” (Ocak,1984: 88) şeklindedir. Motif, araştırma sahamızda “*Hızır ve diğer gayb erenleriyle görüşme*” ve “*Cinlerle temas kurma onların kötülüklerini yok edip hizmetinde kullanma*” olarak kendini göstermektedir.

Erzincan’ın manevi mimarlarından biri olan Terzibaba’nın bir müridi Hazret’e her fırsatta yalvarmakta ve “*Şeyhim bir gün himmet edin de Hızır Aleyhisselamı gösterin.*” diye ısrar etmektedir. Günlerden bir gün Terzibaba Hazretleri, çarşıda yüksek rütbeli bir subay kıyafetiyle giden Hızır Aleyhisselam’ı görünce müridin kendine olan bağlılığını ölçmek amacıyla imtihan mahiyetinde: “*Bak evladım şu önümüzde giden subayın ensesine bir tokat atıp, şapkasını da bana getirebilir misin?*” der. Müridi bu durum karşısında tereddüt eder ve Subay bir anda kaybolur. Bunun üzerine hazret, o gördüğün zât Hz. Hızır Aleyhisselam’ın ta kendisiydi der (Kara 1994: 55).

Erzincan’da Nakşî tarikatının son dönemlerdeki ikinci büyük kolunun ikinci halkasını temsil eden Şeyh Muhammed Beşir Erzincan-î’nin talebesi Dede Paşa Hazretleri’nin aktardıklarına göre Beşir Efendi’nin, cinlerden dört yüz den fazla müridi vardı ve Hızır aleyhisselam ile her istediği vakit görüşürdü. Kar ve tipili havalarda tebliğe çıktığı köylerde şeytanların dağlara doğru kaçarlardı(Tuygun, 2004: 132).

Biyolojik Mâhiyette Kerâmet Motifleri

Bu motifin içerisinde kerâmet sahibi kişinin; “*ölü bir insanı diriltmesi, kısır yahut yaşlı kadın ve erkeği çocuk sahibi yapması, cinsiyet değiştirmesi, vücut arızalığını giderme ve hastalıkları iyileştirmesi*” (Ocak, 1984: 89) gibi durumlar yer almaktadır. Motif örneği araştırma sahamızda yaygın olarak; kısır yahut yaşlı kadın ve erkeği çocuk sahibi yapma, vücut arızalığını giderme ve hastalıkları iyileştirme şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Kısır yahut yaşlı kadın ve erkeği çocuk sahibi yapma motifi, il ve çevresinde bulunan ziyaret yerlerinin hemen hemen hepsinde görülmektedir. Bu motife birkaç örnek verecek olursak; Erzincan-Erzurum karayolunun hemen yanında yer alan Yaylacık köyündeki Doğan Dede adlı zatın türbesine yaygın olarak, her türlü tıbbi yardıma rağmen çocuk sahibi olamayan kimseler gitmektedir. Yoğun olarak Alevî-Bektaşî inancına mensup vatandaşların ziyaret ettiği ziyaret yerinde anlatılan bir hadiseye göre bu durumun nedeni türbe duvarında yer alan bir çocuk resmidir. Anlatıya göre, “çocuğu olmayan bir kadın, pazarda Doğan Dede’yi görür ve türbesine gider. Zaman sonra çiftin, bir erkek çocukları olur ve sırtında da bir el izi görülür. Yöre insanı bu el izine Doğan Dede’nin eli diyerek, çocuğun resmini türbenin yanında bulanan duvara koyarlar” (K.K 12).

^{††} Arapça kaynaklarda hadır (hadır, hıdr) şeklinde yer alan ve Arapça menşeli olduğu kabul edilen kelime Türkçe’de Hızır ve Hıdır biçiminde kullanılmaktadır. Hadır “yeşil, yeşilliği çok olan yer” manasında ki ahdar ile eş anlamlıdır. Bu mânadan hareketle hadır kelimesinin özel isimden ziyade lakap ve sıfat olarak kabul edildiği söylenebilir. Nitekim bazı kaynaklarda Hızır’a bu ismin, kuru yerde oturduğunda altından otların yeşerip dalgalanması cennet pınarından içtiği için bastığı her yerin yeşile bürünmesi sebebiyle verildiği kaydedilmektedir. Bkz.(Çelebi,1998: 406).

Vücut arızaları giderme ve hastalıkları iyileştirme^{§§} motifinin, araştırma sahamızdaki en güzel örneği Erzincan merkezine bağlı “Çatalarmut” köyünde türbesi bulunan “Ali Cerrah” dır. Ziyaret yerinin adından da anlaşılacağı üzere Ali Cerrah’ın Cerrah özelliği ön plandadır. Buraya çoğunlukla sinir hastaları, psikolojik sorunları olanlar, konuşamayan çocuklar, akıl hastaları v.b kimseler getirilir. Ziyaret yerinde yapılan uygulamalara bakıldığında ise, gelen hastaların bir müddet uyutulduğu görülmektedir (K.K 13).

Erzincan’ın Merkez Yalnızbağ köyünde “Sancı Ziyareti” olarak bilinen bir ziyaret yeri vardır. Ziyaret yerine kırkı çıkmayan çocuklar götürülmektedir. “*Kırkı çıkmayan çocuk annesi tarafından mezarın etrafında üç kez dolaştırıldıktan sonra mezarın üzerine yine üç kez çocuğu koyarak kaldırır*” (Kara, 1994: 19). Yöre halkı arasında Arap Dede olarak bilinen Sancı Ziyaretine hasta veyahut da konuşamayan çocuklar da götürülmektedir. Anlatıya göre, kişi hasta çocuğunu kucığına alarak hiç konuşmadan niyet ederek caminin arasındaki mezarlıktan yukarı doğru çıkmak zorundadır. Mezarın yanına vardığında duasını eder, mezar toprağından bir miktar alıp konuşamayan çocuğunun ağzına sürer ve tekrar hiç konuşmadan aşağı iner. Böylece çocuğun bir müddet sonra konuşacağına inanılır (KK 14).

Erzincan iline bağlı Tercan ilçesinin 15km. Kuzeybatısına düşen “Gökçe” köyünde etrafı taşlarla çevrili, üstü açık, halk arasında “Kara Yakup” olarak bilinen bir ziyaret yeri vardır. Ziyaret yeri genellikle çocuğu durmayan ve akıl hastası olanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Bu tür çocukların boynuna ip veya kem bağladıktan sonra, ziyaret yerinde üç defa dolandırılır ve boynunda bağlı olan bağ şöyle denilerek kesilir: “*Huyun, arsızlığın ve hastalığın burada kalsın.*” Bu hareketten sonra, yaramaz çocukların iyi olduğu söylenmektedir (Küçük, 1982: 318).

Erzincan iline bağlı İliç ilçesinin Balkaya köyünde Şeyh Seyyid Hasan El Kirzi Hazretleri’nin türbesi içerisinde yuvarlak bir taş bulunmaktadır. Bu taş tövbe taşı olarak da bilinir. Şeyh Hasan El Kirzi zamanında gayri Müslimlerin Müslüman olması için kullanılırdı. Günümüzde ise bu taş, çeşitli rahatsızlıklardan (sara ve ruh hastalıkları) kurtulmak için kullanılır. Uygulama türbeye yapılan duadan sonra taşa el sürülerek, “*Hastalığın, derdin bu taşta kalsın*” denilerek yapılmaktadır (K.K 15).

Velîliğini Kabul Edenlere Yönelik Kerâmet Motifleri

İnsanlar istek ve arzularını gerçekleştirmek amacıyla kutsal bildikleri varlıklara yaklaşıp, ihtiyaçlarını gidermeye ve kaderlerini değiştirmeye çalışırlar(Köksal, 1987: 227). Bu bağlamda değerlendirildiğinde halk arasında velî, ulu, vb. gibi adlar ile adlandırılan şahıslar, Allah’ın sevgili kulları arasında sayılır ve hatırlarının kırılmayacağı düşüncesi ile ziyaret edilip, çeşitli dilekler istenmektedir.

^{§§} Hastaları iyileştirmeyi Kitab-ı Mukaddes’te de görmek mümkündür. Meselâ Hz. İsa Anadan doğma kör olanları sağlam gibi gördürür, bir cilt hastalığı olan baras illetini iyi ederdi. Eliyle hastaya dokunduğunda iyi olurdu. Eliyle mesh etmek suretiyle hastaları tedavi ettiği için kendisine İsa-i Mesih dendi (Mâide sûresi:110).

Baras: Tedavi edilmesi mümkün olmayan ve vücutta beyaz lekeler meydana getiren bir çeşit hastalıktır. Bkz(Devellioğlu, 2012: 80)

Bu motifin içerisinde kerâmet*** sahibi kişinin; “başkalarını ermişliğine kavuşturması, bereket getirmesi, az yiyecek çok kişiyi doyurması, başkalarını ikaz edip kötülüğe, tehlikeye düşmekten kurtarma, tehlike veya felâkete mâruz kalanları fiilen kurtarması, ejderha ile savaşır halkı kurtarması(Ocak, 1984: 89) gibi durumlar yer almaktadır. Şüphesiz yapılan ziyaretlerin ilk şartı kalpten inanmaktır. Bu şart yerine getirildikten sonra yapılan bir takım pratikler ile kişinin dileğine nail olacağına inanılır. Araştırma sahasımızda bu motif örneğini tüm ziyaret yerlerinde görmek mümkündür. Zira kişi, bu tür yerlere gönülden inandığı takdirde kerâmet gerçekleşmektedir.

Terzibaba Hazretleri'nin bir müridi Hazret'e bir gün “herkesin mürşidi keramet göstermiş, bu keramet nasıl bir şey bende senin kerametini görmek istiyorum.” der. Bu olaydan birkaç gün sonra Terzibaba müridine; “Haydi seninle gezmeye çıkalım, biraz elma al, Fırat'a aşağı yiyerek gidip gelelim” der. Müridi tahminen bir kilo kadar elma alır ve Fırat'a aşağı yiyerek giderler. Yolun kenarında tarlada çalışanlara da Terzibaba elmadan dağıtır. Geri döndüklerinde yine aynı durum devam etmiş. Tekkeye geldiklerinde bir kilo elma olduğu gibi duruyormuş. Aradan bir zaman geçtikten sonra müridi: “Baba Hazretleri vakti zamanın birinde sizden bir keramet göstermenizi istemiştım. Günler geçti bana hiç keramet göstermediniz.” deyince, Hazret, “Yahu geçen gün seninle Fırat'a aşağı gezmeye gittik, bir kilo elma aldık. Yedik, ayrıca yoldan gelip geçenlere, tarlada çalışanlara dağıttık, yine elmaları olduğu gibi geri getirdik. Sen daha anlamadınsa ben daha nasıl keramet göstereyim” der(Kara, 1994: 56).

Çayırılı ilçesine bağlı Büyükyayla köyünde türbesi bulunan halk arasında “Boro Dede” olarak bilinen zatın, türbesini yapan ustalar, yapılan harcın yetmeyeceğini düşünmüşler. Ziyaret yerinin epeyi yukarıda bulunması ve şehire gidip çimento alıp gelmek de çokça vakit alacağından ellerinden geldiği kadar harcı idareli kullanmaya çalışırlar. Akşama kadar bu durum böyle devam eder ve nihayet türbenin yapımı bittiğinde harçta biter. Ustalar bu durumu türbede yatan zatın, kerametine bağlarlar (K.K 10).

Velîliğini Kabul Etmeyenlere Yönelik Kerâmet Motifleri

Bu motifin alt başlıkları; “başka bir velîye kerâmet kuvvetiyle üstün gelme, onu kendine tâbi kılma, hasımlarına beddua ederek muhtelif şekillerde cezalandırma, hasımlarına

*** Velînin birtakım olağanüstülükleri olarak adlandırılan keramet velîye, peygamberliğe benzer bir statü kazandırmaktadır. Mucizeler peygamberlere has iken velîler ise keramet gösterirler(Ocak, 1992: 3). Bu noktada keramet ile mucize arasındaki bağlantıya değinmek yerinde olacaktır;

Kerâmet ile Mucize Arasındaki Benzerlikler

Şekil/dış görünüm bakımından keramet ile mucize arasında benzerlik bulunduğu kabul edilir. Ehl-i sünnet âlimlerine göre, tabiat kanunlarına aykırı olması bakımından mucize ile keramet eşittir. Zira her ikisi de âdetin dışındaki hadiselerdir. Tasavvufî kaynaklarda peygamberlerin hissi mucizelerinin bir benzeri velî kullara verileceği ve bunların da peygamberlerin doğruluğunu ispat eden deliller sayılacağı belirtilir Bkz.(Bulut, 2001: 347).

Kerâmet ile Mucize Arasındaki Farklıklar

Mucize, peygamberin nübüvvetle görevlendirilmesinden sonra vuku bulur. Keramette ise böyle bir görevlendirme söz konusu olmayıp velayet makamına ulaştığı var sayılan herkesten zuhur edebileceği kabul edilir. Ayrıca vahyin gelmesiyle birlikte peygamber ismet sıfatı kazanır, fakat velî için böyle bir şeyden söz edilmez Bkz(Bulut, 2001: 347). O halde biz diyebiliriz ki, Velîler, kerametsiz olmaz, velîlerin bir takım kerametler göstermesinde herhangi bir sakınca yoktur.

korku ve dehşet verecek durum ve kılıklarda görünme, elindeki asâ veya değneği ejderha yapıp korku salma, hasımlarına felaket musallat etme” (Ocak, 1984: 90) şeklindedir.

Erzincan’ın manevi mimarlarından biri olan Pir-i Sâmi Hazretleri’nin dergâhı ve kabri şerifi 1930’lu yıllarda dönemin valisi tarafından park yapılmak istenmiştir. Ancak Hazret’in torunları valinin huzuruna çıkarak; “Efendim, burada bizim dedemizin kabri vardır ve bu arazi dedeme aittir. Lütfen niyetinizden vazgeçiniz” derler. Vali ise “Hayır kararımız kesindir. Orası park olacak” der. Bunun üzerine torunlar üzüntü ile valinin yanından ayrılır ve dayılarının yanına giderek, ne yapabileceklerini sorarlar. Cevap olarak da; “Siz rahat olun o mübarek kendini çiğnetmez.” Bu hadiseden bir hafta sonra Erzincan Valisi değişir. Hazretin torunları yeni valinin huzuruna çıkarak dedelerinin yerinin durumunu izah ederler. Yeni vali cevaben; “Siz üzülmeğiniz orayı park yapmayacağım, orası kabristan olsun der (Tuysun, 1997: 25).”

Vaktin birinde Terzibaba Hazretleri, Erzincan’ın Ağtaş Mahallesiine doğru giderken dönemin meşhur âlimlerinden biri, hazreti görüp yanında bulunanlara “İşte uzun tazı geliyor. Boyu uzundur. Her taraftan görür; ben kaçayım beni görmesin!” der. Bunun üzerine o gece adamın iki gözü birden kör olur (Er, 2014: 127).

Üzümlü ilçesinin Dereboğazı mevkiinde Molla Pir’in mezarının bulunduğu yerde birkaç kişi oturup içki içmeye başlarlar. Kısa bir vakit sonra, gökyüzünün tamamen açık olmasına rağmen Kemah tarafından siyah bir bulut hızlıca üzerlerine doğru gelir ve şiddetli bir yağmur yağmaya başlar. Yağan yağmur sonucu büyük bir kaya parçası derenin önünü tıkar. Fazla biriken su nihayet önündeki engeli aşır, önüne kattığı her şeyi götürmeye başlar. İçki içenler de suya karışır kaybolurlar (Kara, 1994: 31).

Sonuç

Erzincan ili ve ilçelerinde tespiti yapılan ziyaret yerlerinde yattıklarına inanılan zatların göze çarpan en belirgin kerameti, öldürücü ve tahrip edici şeylerden etkilenmemesidir. Bu durum en güzel örneği Erzincan ilinin merkezine bağlı Binkoç köyünde türbesi bulunan Acepşir Gazi’dir. Keza Acepşir Gazi’nin başı küffarla savaşırken kopmuş fakat ölmeyip savaşa devam etmiştir. Yine yörede, Süleyman Sırrı olarak bilinen zâtn askerde iken nar gibi yanan fırına atılması akabinde hiçbir şey olmaması bu motife bir diğer örnektir. Araştırma sahasında ilgili motif örneklerini çoğaltmak mümkündür ve bu motif örneklerin benzer birçok örnekleri de Anadolu coğrafyasının dört bir yanında görülebilir.

Araştırma sahamızda incelemesi yapılan motiflere dikkat edilirse, Horasan Erenleri olarak adlandırılan zâtların, halk arasında olağanüstü güçlerle donatılmış doğaüstü varlık olarak algılandığı net bir şekilde görülmektedir. Bu zâtların tarihi şahsiyetleri hakkında anlatılan menkıbelerin benzerlerini Anadolu coğrafyasının her bir köşesinde görmekle birlikte menkıbelerdeki motiflerinin köklerini, en eski Türk inanç sistemi içerisinde arayabiliriz.

Yörede, Horasan Erenleri diye adlandırılan şahsiyetlerin birden fazla özelliklerinin bulunması dikkat çekicidir. Keza bu kişiler yaşadıkları toplum içerisinde bir yandan irşad faaliyetleri gösterirken bir yanda da eren özelliği göstermektedirler. Bundan dolayıdır ki, Anadolu insanı bu tür kimselere ulu, velî, mübarek, şeyh vb. unvanlar yakıştırmıştır. Onlara duyulan bu saygı öldükten sonra da devam etmiş ve beraberinde birtakım uygulama ve pratik getirmiştir.

Şüphesiz ki ziyaret yerleri etrafında görülen bu uygulama pratiklerin merkezinde, kişiye fayda vereceği düşüncesi yatar. Tespit ettiğimiz kadarıyla yörede yapılan ziyaretler sonrasında şifanın gerçekleşmiş olması bu tür ziyaret yerlerinin kabul edilebilirliğini güçlendirmektedir.

Kaynakça

- Aşan, Muhammet Beşir, (1998) Fırat Kenarında Bir Horasan Ereni Şeyh Ahmet Dede. I.Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyalari Kongresi Bildirileri 13-16 Ağustos 1998 Ankara: Ervak Yayınları, 53-61
- Bayat, Fuzuli, (2004), *Türk Şaman Metinleri (Efsaneler ve Memoratlar)*, Piramit Yayıncılık, Ankara.
- Bayat, Fuzuli, (2006), *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Bulut, H. İbrahim, (2001), Hârikulâde Olması Açısından Keramet ve Mucize İlişkisi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 3, ss.329-350.
- Çelebi, İlyas, (1998), Hızır, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde*(Cilt 17, ss.406-409), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çetin, Osman, (1998), Horasan, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde* (Cilt 18, ss.234-241), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Devellioğlu, Ferit, (2012), *Osmanlıca-Türkçe Lugat*, Aydın Kitap evi, Ankara.
- Er, Şaban, (2014), *Erzincanlı Terzibaba Hayyat Muhammed Vehbi Kuddise Sirruh Külliyyatı*, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul.
- İbn Fadlan Seyahatnamesi,(2018), çev.(Ramazan Şeşen), Yedi Tepe Yayınları, İstanbul.
- İnan, Abdulkadir, (2017), *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kara, Ruhi, (1994), *Erzincan Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma*, Erzincan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yayınları, Ankara.

- Kozan, Ali, (2012), Sözlü ve Yazılı Tarihe Göre Nevşehir Bölgesinde Horasan Erenleri Olarak Bilinen Şahsiyetler, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*. S. 61, 313-336
- Köksal, Hasan, (1987), İzmit ve Çevresindeki Yatırlar ile Bunlara Bağlı Olarak Yaşayan İnançlar, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri Kitabı* içerisinde(227-240), Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Küçük, Abdurrahman, (1982), Tercan ve Çevresindeki Adak Yerleri İle İlgili İnançlar, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri C. IV Kitabı* içinde(315-328), *Gelenek-Görenek ve İnançlar*, Milli Folklor Dairesi Yayınları, Ankara.
- Ocak, A. Yaşar, (1984), *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri*, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Ocak, A. Yaşar, (1984), *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri*, Başbakanlık Basımevi, Ankara
- Ocak, A. Yaşar, (1992), *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıpnameler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Ocak, A. Yaşar, (2005), *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ögel, Bahaeddin, (2014), *Türk Mitolojisi C.I-II*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özköse, Kadir,(2003), Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufi Zümre ve Akımların Rolü, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: VII / 1, s. 249-279 Haziran, Sivas.
- Say, Yağmur, (2009), *Türk İslam Tarihinde ve Geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalname*, Sistem Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Şükürov, Zaur, (2004), XV. Asır Mutasavvıf Şairlerinden Bahaüddin Erzincani ve Makametü'l- Arifin ve Maarifü's Salikin Adlı Eseri, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Tanyu, Hikmet, (1968), *Türklerde Taş İle İlgili İnançlar*, Ankara İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Tuygun, Ünal, (1997), *Piri Sami Hazretlerinin Hayatı ve Sohbetleri*, Kervan Yayınları, İstanbul.
- Tuygun, Ünal, (2004), *Erzincan'ın Manevi Mimarları*, Kervan Yayınları, İstanbul.

Uçkun, Rabia, (2014), Saltukname’de Sarı Saltuk Gazi’ye Atfedilen Kerametler, Türk Dünyası Bilgiler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, 26-28 Mayıs Türk Dünyası Kültür Başkenti, ss131-144, Eskişehir.

Uludağ, Süleyman,(1995), Erenler, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde(Cilt 11, ss.294-295), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yavuz, K., Ayvalı, R., Levent, E., Kara, A., Yılmaz, A., Apak, B., Kılıç, B., Sevim, E., Durgut, M., Oruç, M., Kökçü, S., Taşdemir, Y., Uyan, A., (2004), *Doğu Anadolu(Kuzey-Güney) Evliyalari I*, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul.

Sözlü Kaynaklar

K.K 1: Ali Kaya, Erzincan/Ulalar köyü, 49 Yaşında, Okuryazar, Tamirci.

K.K 2: Sevim Yıldız, Erzincan, Otlukbeli/Ördekhacı köyü, 52 Yaşında, Okuryazar, Ev Hanımı.

K.K 3: Bekir Tombul, Erzincan/Refahiye, 58 Yaşında, Okuryazar, emekli.

K.K 4: Hüseyin Telli, Erzincan/Kemah, 45 Yaşında, Okuryazar, İlçe Halk Kütüphanesi Müdürü.

K.K 5: Yusuf Özarslan, Erzincan/Merkez, 54 Yaşında, Okuryazar, Kuyumcu.

K.K 6: Nuran Güven, Erzincan/Karakaya köyü, 53 Yaşında, Okuryazar, Ev Hanımı.

K.K 7: Hatice Toprak, Erzincan, Üzümlü/Bayırbağ köyü, 70 Yaşında, Okuryazar Değil, Ev Hanımı.

K.K 8: Necla Güllüç, Erzincan/Merkez, 52 Yaşında, Okuryazar, Ev Hanımı.

K.K 9: Mustafa Akbaba, Erzincan, Tercan/Çadirkaya, 60 Yaşında, Okuryazar, Kahveci.

K.K 10: Engin Turan, Erzincan, Çayırılı/Büyükayla köyü, 41 Yaşında, Okuryazar, Serbest Meslek.

K.K 11: Halil İbrahim Özdemir, Erzincan/Üzümlü, 62 Yaşında, Okuryazar, Gazeteci Yazar.

K.K 12: Makbule Yıldız, Erzincan, Tercan/Yaylacık köyü, 66 Yaşında Okuryazar değil, Ev Hanımı.

K.K 13: Rıdvan Uçar, Erzincan/Çatalartmut köyü, 42 Yaşında, Okuryazar, Sağlık Memuru.

K.K 14: Ayşe Karaduman, Erzincan/Merkez, 58 Yaşında, Okuryazar, Ev Hanımı.

K.K 15: Zeki Özger, Erzincan, İliç/Balkaya köyü, 57 Yaşında, Okuryazar, Muhtar.